

En moderne familiepolitik. Danmark – et dejligt sted at leve i, at arbejde i og for børn at vokse op i?

Af Helle Rosdahl Lund, Center for Balance mellem Arbejdsliv og Familieliv

Den offentlige debat og dagsorden er præget af emner som globalisering, en stigende konkurrence, og udviklingen af velfærdsstaten.

Og balancen mellem arbejdsliv og familieliv handler i høj grad om at sikre og videreudvikle velfærdssamfundet – nu og på lang sigt. Den danske velfærd skal baseres på de menneskelige ressourcer, som igen skal fremme udviklingen via innovationsevne, engagement, virkelyst og udsyn. I det lys taler vi så meget om uddannelse og forskning, Men opgaven er endnu mere omfattende. Den næste generation skal ikke kun lære en lang række faglige discipliner, den skal socialiseres til, og inddrages i en demokratisering proces, der også gør den klar til at videreføre det danske samfund, forstået som et demokratisk fællesskab. Denne socialisering er et resultat af forældrenes opdragelse og institutionerne og skolernes virke for dannelse. Den langsigtede betydning af at prioritere dette kan ikke overvurderes.

Derfor er en moderne, bæredygtig familiepolitik en hjørnesten i udviklingen af velfærdsstaten.

Familien – som base

”Familie” er et begreb under stor forandring. Familie er mange ting: kernefamilien, sammenbragte familier, enlige med børn, ældre m.v. Fælles er, at man har en familielignende relation.

Familiens tilstedeværelse og støtte i op og nedgangs tider, viser sig at være en af de vigtigste grundpiller for at få et socialt tilhørsforhold. Familien er på mange områder en støtte til børn og børnebørn videre i livet.

Den fleksible familie

Familien har gennem tiderne vist sig meget fleksibel og tilpasningsparat. I 1960ér og 70ér fik man fra samfundsmæssig side rigtigt øje på kvinderne som ”lønnet” arbejdskraft. Når kvinderne skulle på arbejdsmarkedet skulle børnene passes. Man kan argumentere for, at familien endnu engang er ved at indpasse sig arbejdslivet. I takt med ændringerne på arbejdspladserne (fleksibelt, grænseløst arbejde, længere åbningstider i butikker m.v.) flytter arbejdet tættere på den enkelte og med ind i hjemmet.

Arbejde og familie kæmper om den samme tid. For at tilpasse sig, og nå det hele er flere og flere af familiens arbejdsopgaver og fælles holdepunkter blevet uddelegeret: rengøring, madlavning, sport, sociale sammenkomster, pasning.

Men ikke alle opgaver og alt ansvar kan uddelegeres. Ansvar for opdragelse, kærlighed og den nærværende omsorg er stadig forældrenes. Med den stigende andel af kvinder på arbejdsmarkedet oplever mange børnefamilier en konflikt mellem arbejde og omsorg. Med tilkomsten af nye forælderroller oplever også faderen en konflikt mellem arbejds- og familieliv, for fædre ønsker i stigende grad at deltage i deres børns opdragelse.

Familien er presset. Statistikken taler for sig selv. Godt nok har antallet af børnefamilier været stigende de senere år. Der er 670.124 familier¹, men den gennemsnitlige husstandsstørrelse fortsat er faldende. Den er nu nede på 2,17. Antallet af skilsmisser og enlige forældre vokser.²

Beskæftigelsen og familien

I Danmark står vi over for den udfordring at 70.000³ personer forlader arbejdsmarkedet inden for de næste 5 år. De små årgange tilfører ikke arbejdsmarkedet samme antal personer. Dette har stor betydning for vores samlede arbejdsstyrke. Vi har brug for, at så mange som muligt er beskæftiget.

I Danmark har vi det fjerde laveste antal arbejdstimer i inden for OECD landene⁴. Men til gengæld har vi en af de højeste erhvervsfrekvenser for kvinder, nemlig en erhvervsfrekvens på 75⁵. De danske børnefamilier har alt andet lige en af de højeste antal arbejdstimer per familie. Det paradokse er jo, at netop i den tid hvor familien skal etableres og børnene opvokse, er den tid hvor mor og far har mest travlt på arbejde.

Vi er nødt til at tænke anderledes i fremtiden. Tilbage trækningen fra arbejdsmarkedet skal kunne ske gradvist. Begrebet Worklife balance (balance –arbejde - liv) er til gavn for alle grupper, og er en måde at påvirke beskæftigelsen på, og at give familien mulighed for et sammenhængende liv på.

Fremtidige ricisi uden en moderne familiepolitik.

Der er mange ricisi, hvis vi ikke handler:

Stress er blevet en folkesygdom. I Danmark bruger vi 10 mia. kr. om året til arbejdsrelateret stress. Det svarer rundt regnet til, at vi bygger en Storebælts bro hvert 3. år. Og vi ved, at en af hovedkilderne til stress er ubalance mellem arbejdsliv og familieliv.⁶ Vi ved også, at det nye arbejdsliv er med til skabe stress. Det fleksible arbejde griber om sig. Du kan arbejde alle steder, på alle tidspunkter af døgnet, og der er ingen der har sat rammer for, hvornår arbejdsdagen er slut. På samfundsplan finder du stress og ubalance i mange erhverv: Sygeplejerske, lærer, ledere med videre.

Men det kritiske er at børn får stress.⁷ Stress smitter – samfundet presser, arbejdspladserne presser, forældrene er tidspresede, børnefamilierne er stressede, børn bliver stressede. Og på denne måde har vi en samfundsmæssige meget negativ spiral. En udvikling hvor stress kan medføre, at vi mister børn og unge før de skal ud at arbejde.

Vi skal have skabt en sund arbejdspladskultur, der ikke giver stress og udbrændte mennesker, og som tager hensyn til, at mennesker har forpligtigelser uden for arbejdet.

Vi skal også have "genindført" familien – ikke som en italesættelse af hvor vigtig den er, men som den base den har for den enkelte og udviklingen af samfundet.

---

¹ Danmarks statistik Husstande og familier 1. januar 2005

² 40 % af alle ægteskaber opløses, 25% af alle børn er skilsmisbørn, 22 % af alle børn har papsøskende, vi har 113734 enlige mødre og 18052 en lige fædre, Danmarks statistik

³ DA, Ældre tidligere og længere på pension, maj 2003

⁴ OECD Employment og Ugebrevet A4

⁵ Dublin institute- Til sammenligning er målet for erhvervsfrekvensen for kvinder i EU på 65

⁶ AMI, Nordisk Medarbejder index, IDA, Djøf, Lederne

⁷ Den stressede børnefamilie, Psykiatrifonden <http://www.psykiatrifonden.dk/info/0201/Stressedefamilie.html>

Forsvinder familien?

På mange områder kæmper familien mod arbejde og karriere. Vi møder aftalefamilier, der debatterer, hvem der kan arbejde over. Den der "taber" tager børnene. Vi oplever, at kvinderne får børn i en sen alder. Interessen for at få børn er faldende i nogle grupper. Det går ud over karriere og arbejdsliv, man er en dårlig arbejdskraft, siges det i den offentlige debat.

Vi får 1,77 børn i gennemsnit mod 1,64 børn i 1990. Men der er langt til at vi får de 2,1 børn, som er målet i Europa, hvis befolkningen ikke skal falde.

Få alle med.

Familiearven er afgørende for dine livschancer i Danmark – ikke dine evner, siges det. Med dette i mente, er en stærk familiepolitik særdeles nødvendig. En politik der også kan hjælpe de svageste familier, og påvirke holdning til at få og have børn.

Balance mellem arbejde og fritids- familieliv.

Når man spørger befolkningen i de gamle "15 EU" lande, om hvordan man bedst kan støtte familien, er svaret fleksibel arbejdstid og børnepasning.⁸ I Danmark har vi børneinstitutioner. Men nogle af de spørgsmål, der rejser sig er retten til selv at passe barnet i de første år. Her støder familier på økonomiske forhindringer via blandt andet skattelovgivning og den generelle meningsdannelse af, hvad der passer sig.

Fleksibilitet i arbejdslivet er også en et keyissue for os.

Balance spørgsmålet forventes rejst som en del af de kommende overenskomster på arbejdsmarkedet. Hermed bliver det til et forhandlingsspørgsmål.⁹

Men spørgsmålet er et emne, der er for vigtigt til kun at være et overenskomst spørgsmål, da vi hermed ikke løser de største udfordringer:

- At sikre velfærdsstatens udvikling
- At sikre børnene en robusthed og et børneliv, der gør dem i stand til at møde samfundet og arbejdsmarkedet
- At sikre familien en basis robusthed, over for konsekvenserne af den glidning vi er inde i som samfund, hvor vi skal danne nogle nye rammer for familien og arbejdslivet
- At undgå stress og udbrændte mennesker, den hurtigst voksende folkesygdom i DK,EU og blandt mange OECD lande
- At kunne varetage den fremtidige forsørgerpligt

Balance mellem arbejde og familie-fritidsliv er en vinder for alle parter. Men når normer, holdninger og større samfundsmæssige rammer skal ændres, er staten en vigtig spiller og interessant.

---

⁸ Family changes and social policy in EC, Dublin 2004, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 2005 (in press): First European Quality of Life Survey, 2003: Families and Work in Europe

⁹ Udtalelser fra DA går på, at det koster virksomheden penge. Erfaringer fra udlandet viser at worklife balance (balance ml arbejde og privatliv) er særdeles gode business cases. Erfaringer viser ligeledes at når staten og erhvervsliv går sammen om business cases og dannelse af nye normer, får man stærke, holdbare resultater. (UK,D,NZ, Canada er blandt foregangslandene) <http://www.cbaf.dk>

En moderne familiepolitik

Det er statens interesse at sikre sig, at landet har den menneskelige kapital til at føre samfundet videre. Befolkningen skal have nogle rammer, der kan give den enkelte den styrke og robusthed, der skal til for at håndtere de mange roller og opgaver livet bringer. Dette skal blandt andet ske gennem at skabe rammer for en god opvækst.

Derfor skal staten have en moderne, bæredygtig politik, som forener familiens relationer og berettigelse med de økonomiske, sociale og demografiske behov Danmark har.

Familiepolitikens mål og midler skal være hensigtsmæssige både set i relation til familien i bred forstand, men også for staten. Familiepolitikkerne har familien som mål. Alle tiltag skulle gerne have en positiv effekt på familiens struktur og ressourcer. Udover dette er delmålet også, at Familienministeriet er en naturlig interessepartner i andre politiske områder, som ligestilling, socialpolitik, beskæftigelsespolitik med mere.

Det vil være naturligt at Familienministeriet har en koordinerende rolle, når tiltag inden for andre politiske områder debatteres, således at nye relevante lovforslag kan blive vurderet og behandlet for de konsekvenser det har på familielivet.

Udover dette er det nødvendigt, at en moderne familiepolitik bryder med normen, om at hellige alt der har med arbejdsmarkedet at gøre til arbejdsmarkedets parter. Interessen for samfundet, den enkelte – ja, egentlig også virksomhederne er for store til, at spørgsmålet om balance i livet "kun" bliver et overenskomstsørgsmål. Derfor indeholder familiepolitik også en målrettet politisk indsats overfor virksomheder med det formål at skabe bæredygtige arbejdspladser med rum for et liv uden for arbejde. Dette skal ske i samarbejde med virksomheder og uafhængige organisationer.

Familiepolitikken skal hjælpe børn og unge til at få den bedste start i livet og hjælpe dem til at udvikle sig og til at få en god base fra barndommen til alderdommen. Derfor er det nødvendigt at give alle forældre bedre og udvidede muligheder for at balancere arbejde og familieliv. Dette vil være medvirkende til at udvikle velfærdssamfundet.

Familien har behov for beskyttelse mod lange arbejdstider, stressede arbejdsbetingelser m.v. Den har brug for institutionspladser og andre former for offentlige services. Men der er også et behov for, at vi omdefinierer familiepolitikken, således at den kan målrettes mod livsfaser, og ikke kun specifikke løsninger i enkelte faser af livet.

Eksempelvis er mange politikker og programmer målrettet de første måneder/år af børnenes liv. Men der er andre faser i børns liv, hvor der sker store forandringer, og hvor der er behov for at forældre er til stede. Det kan være i indskolingsperioden, men også senere.

Familiepolitikken indeholder også de traditionelle områder: institution, orlov, familieretten, med videre.

Virksomhedernes sociale ansvar

Det er dog et fælles ansvar at løfte de familie-, sociale-, og samfundsmæssige udfordringer. Dette gælder både arbejdsgivere, arbejdstagere, deres respektive organisationer, kommuner og stat. Regeringen kan komme med politikker og henstillinger. Men de skal implementeres. Dette er nødvendigt for at kunne få en bedre og mere dynamisk økonomi med familiemæssige og sociale mål.

Lad mig slutte med en vision:

Helle Rosdahl Lund. Center for Balance mellem Arbejdsliv og Familieliv. www.cbaf.dk

September 2005. telefon 40147360. mail helle@worklife-balance.dk

Danmark – et dejligt sted at leve i, at arbejde i og for børn at vokse op i

“Family matters”

“Healthy families are the cornerstone of healthy societies”

“Our people are our greatest asset.”¹⁰

For mere information kontakt: Helle Rosdahl Lund, Helle@worklife-balance.dk Telefon 45
40147360

---

¹⁰ Visionen fra regeringen i New Zealand. Trudie McNaughton, NZ 2004